

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kyselystä koskien poliisien ja lääkäreiden peruskoulutuksella varmistettavaa osaamista lapsen kohdistuvan väkivallan tunnistamiseksi

Johdanto

Lapsiasiavaltuutettu osoitti helmikuussa 2015 kyselyn poliisikoulutuksesta, lääkärikoulutuksesta sekä hammaslääkärin koulutuksesta vastaaville tahoille, jossa pyydettiin selvittämään, kuinka kyseessä olevat tahot jatkossa turvaavat perusopinnoista valmistuvien henkilöiden riittävän osaamisen lapsen kohdistuvan väkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi lapsen edun ja oikeuksien edellyttämällä tavalla.

Kyselyn taustalla oli huoli siitä, että lapsen kohdistuvan väkivallan ja kaltoinkohtelun tunnistamiseen sekä lapsen kohtaamiseen ei välttämättä ole saatavilla riittävästi opetusta poliisien, lääkäreiden ja hammaslääkäreiden peruskoulutuksessa. Huolen herääminen liittyi myös huhtikuun 2015 alussa voimaan tulleeseen lastensuojelulain (417/2007) muutoksen, joka koskee ilmoitusvelvollisuutta lapsen kohdistuvan fyysisen väkivallan epäilystä lastensuojeluviranomaisen lisäksi myös poliisille. Tämä velvoitteen täyttäminen edellyttää vahvaa osaamista ja taitoa sekä väkivallan tunnistamiseksi ja lapsen auttamiseksi että tehokkaan viranomaisyhteistyön toteuttamiseksi erityisesti ammattiryhmiltä, joille kysely kohdistettiin.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo välttämättömäksi, että poliisien, lääkäreiden ja hammaslääkäreiden peruskoulutuksessa varmistetaan kyseisten ammattiryhmien perustiedot ja -taidot, jotka liittyvät lapsen kohtaamiseen, lapsen kohdistuvan väkivallan ja kaltoinkohtelun tunnistamiseen, lapsen auttamiseen näissä tilanteissa sekä viranomaisyhteistyön käynnistämiseen ja toteuttamiseen. Koko valtakunnan tasolla on varmistettava riittävät, ammattitaitoisen resurssit lasten suojelemiseksi ja auttamiseksi heihin kohdistuva väkivallalta tai sen uhalta.

Kyselyn osallistuneet tahot

Kysely lähetettiin Poliisihallitukselle, Poliisiammattikorkeakoululle sekä Helsingin, Itä-Suomen, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistojen lääketieteen ja hammaslääketieteen koulutuksesta vastaaville yksiköille. Kysely annettiin tiedoksi lisäksi sisäministeriön poliisiosastolle, sosiaali- ja terveysministeriölle, Valviralle ja Suomen Lääkäriliitolle.

Kyselyyn vastasivat poliisikoulutuksen osalta sekä Poliisihallitus että Poliisiammattikorkeakoulu. Lääketieteen ja hammaslääketieteen koulutusta koskevat vastaukset saatiin neljästä yliopistosta: Helsingin yliopiston

lääketieteellinen tiedekunta, Oulun yliopiston lääketieteellinen tiedekunta, Tampereen yliopiston lääketieteen yksikkö, Turun yliopiston lääketieteellinen tiedekunta. Kyselyn tiedoksi saanut Lääkäriliitto antoi myös oman vastauksensa lääkäreiden jatko- ja täydennyskoulutuksen näkökulmasta.

Vastaukset koskien poliisikoulutusta

Poliisiammattikorkeakoulun vastuulla on käytännössä poliisien peruskoulutus sekä muu tutkinto- ja täydennyskoulutus. Ylläpito- ja täydennyskoulutukseen osallistuvat myös poliisin eri yksiköt. Poliisihallitus ohjaa Poliisiammattikorkeakoulun toimintaa. Peruskoulutuksen opetussuunnitelmat laaditaan Poliisiammattikorkeakoulussa.

Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaan liittyvä koulutus on uudistettu poliisihallinnossa 2013–2014 toteutetussa poliisilain, esitutkintalain ja pakkokeinolain kokonaisuudistusta koskevassa ”Ponnistus” --koulutushankkeessa. Uudistettu koulutus sisältää kaikille poliisihallinnossa työskenteleville poliisimiehille tarkoitetut verkkokurssit, jotka muodostavat **lapsiin kohdistuvien rikosten peruskurssin**:

- **Lapsiin kohdistuvat rikokset – yleinen** (tarkoitettu valvonta- ja hälytystehtävissä työskenteleville poliiseille sekä rikostutkintatehtävissä työskenteleville poliiseille, jotka eivät ole erikoistuneet lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaan)
- **Lapsiin kohdistuvat rikokset – tutkinta** (tarkoitettu lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa työskenteleville poliiseille)
- **Lapsiin kohdistuvat rikokset – tutkinnanjohtajat** (tarkoitettu tutkinnanjohtajatehtävissä oleville päällystön kuuluville poliiseille, jotka toimivat lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnanjohtajina)
- **Lapsiin kohdistuvat rikokset – lähipäivät** (taltiointi vuonna 2014 toteutetusta lähikoulutuksesta)

Poliisin ammattikorkeakoulututkinnossa (AMK) suoritetaan kaikille poliisimiehille tarkoitettu osuus ”Lapsiin kohdistuvat rikokset – yleinen”. Verkkokurssimoduulin tavoitteena on, että poliisimiehet osaavat tunnistaa lapsiin kohdistuviin rikoksiin liittyvät tilanteet sekä akuutin ja ei-akuutin tilanteen erot sekä toimia alkutilanteessa vaadittavalla tavalla ja puhuttaa myös lasta akuutissa tilanteessa. Tavoitteena on myös oppia tunnistamaan tilanteet, joissa pedofiili löytää uhrinsa netin välityksellä, ja osata opastaa uhria ko. tilanteissa.

Verkkokurssin lisäksi peruskoulutukseen osallistuvat tutustuvat kirjalliseen aineistoon, joka koskee lapsiin kohdistuvien väkivalta ja seksuaalirikosten rikostutkintaa sekä lasta asianomistajana ja todistajana poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa. Peruskoulutukseen kuuluu myös käytännön opetustilanteita, joissa käsitellään lapsen kohdistuvien rikosten tunnistamiseen ja tutkintaan liittyviä asioita ja lapsen kohtaamista ja kuulemistä sekä lapsen kuulustelun periaatteita. Opetustilanteissa käsitellään myös poliisin ja sosiaalitoimen sekä oikeuspsykiatrisen työryhmän yhteistyötä ja -toimintaa sekä muilta viranomaisilta tai hoitotohalta saatavaa ammatillista tukea.

Peruskoulutuksen lisäksi Poliisiammattikorkeakoulussa järjestetään syventävää koulutusta erityisesti lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaan keskittyville poliiseille. Koulutuksessa käsitellään seksuaalirikosten tutkintaa ja sitä

koskevaa kansallista ja kansainvälistä sääntelyä sekä lasten haastattelua rikosselvittelyssä. Jälkimmäinen koulutus on tarkoitettu myös psykologeille ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Sen tavoitteena on siten myös syventää yhteistyötä eri ammattiryhmien välillä. Poliisihallitus ja Länsi-Suomen poliisilaitos ovat lisäksi mukana Lastenasiointalo-hankkeessa (LASTA), jossa parhaillaan kehitetään lapsiin kohdistuvien seksuaali- ja väkivaltarikosten uhrien tunnistamista ja auttamista moniammatillisena yhteistyönä.

Lapsiasiavaltuutetun arvio poliisien peruskoulutuksesta lapsiin kohdistuvan väkivallan tunnistamiseksi ja lasten auttamiseksi

Lapsiasiavaltuutettu katsoo myönteiseksi, että poliisien peruskoulutuksessa on huomioitu ja kehitetty opetusta lapsiin kohdistuvien rikosten tunnistamiseksi ja lasten auttamiseksi. Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että uudet verkkokoulutukset otetaan käyttöön mahdollisimman pian. Samalla olisi varmistettava, että myös kaikki jo valmistuneet poliisit suorittaisivat vähintään ”Lapsiin kohdistuvat rikokset – yleinen” -moduulin, riippumatta siitä työskentelevätkö he nimenomaisesti lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa tai ovatko he siirtymässä tällaisiin tehtäviin.

Poliisiammattikorkeakoulun vastauksessa ei tarkemmin kerrottu verkkokurssia täydentävien opetustilanteiden sisällöstä ja laajuudesta. Riittävällä opetuksen määrällä ja soveltuvilla opetusmenetelmillä on varmistettava, että kaikilla poliiseilla, myös peruskoulutuksen suorittaneilla, on riittävät valmiudet lasten kohtaamiseen, lapsen alustavaan puhuttamiseen akuuteissa tilanteissa, sekä viranomaistyön tehokkaaseen toteuttamiseen tapausten selvittämisessä.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että Poliisihallitus laatisi yhtenäiset ohjeet poliisilaitoksille, miten 1.4.2015 voimaantulleita lastensuojelulain säännöksiä, jotka koskevat ilmoitusvelvollisuutta poliisille sekä siihen liittyvää lain esitöissä (HE 164/2014 vp) mainittua poliisin konsultaatioapua, tulisi käytännössä soveltaa. Tällä varmistettaisiin osaltaan se, että lain muutokset ja sen vaikutukset käytännön toimintaan olisivat yleisesti tiedossa ja, että alueellisesti huolehditaan konsultaation edellyttämästä riittävästä resursoinnista.

Vastaukset koskien lääkäreiden ja hammaslääkäreiden koulutusta

Lääkäreiden ja hammaslääkäreiden koulutus on yliopistojen lääketieteellisten tiedekuntien ja yksiköiden vastuulla. Lääketieteen ja hammaslääketieteen koulutuksista valmistuu lääkäreitä, joiden ammattiharjoittaminen on lailla säädettyä. Jokainen tiedekunta tai yksikkö toteuttaa koulutuksen oman opetussuunnitelmansa mukaisesti. Näiden laatimista ohjaavat yliopistolaki sekä valtioneuvoston asetus yliopistotutkinnoista, jossa säädetään tutkintojen laajuuden vähimmäisvaatimuksista sekä muun muassa noudatettavasta EU-sääntelystä.

Lapsiin kohdistuvan väkivallan tunnistamiseen liittyvää koulusta annetaan kaikissa vastanneissa tiedekunnissa/yksiköissä useamman oppiaineen yhteydessä. Koulutusta toteutetaan sekä luento-opetuksena että kliinisen potilastyön harjoittelujaksoilla. Lisäksi aihetta käsitellään erilaisissa pienryhmissä tai seminaareissa. Opintojaksoja

ryhmitellään eri yliopistoissa hieman eri tavoin ja myös erilaisten opetusmenetelmien käyttö sekä painotukset teoriajaksojen ja kliinisten jaksojen välillä vaihtelevat. Parhaillaan meneillään oleva lääkärikoulutuksen uudistaminen etenee yliopistoissa kussakin oman aikataulun mukaisesti.

Yleisesti lasten kaltoinkohtelun tunnistamista opiskellaan lastentautiopin (sisältää lastenneurologian ja lastenkirurgian opinnot) ja lastenpsykiatrian jaksoilla. Lisäksi aihetta käsitellään muun muassa yleislääketieteen opintoihin sisältyvällä lastenneuvolatyötä ja kouluterveydenhuoltoa koskevissa osuuksissa, oikeuslääketieteen oppialalla sekä terveyskeskusharjoittelun yhteydessä. Opetuksessa hyödynnetään myös muiden ammattialojen asiantuntijoita, kuten poliisia, lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ja lakimiehiä.

Hammaslääketieteen koulutuksessa lasten kaltoinkohtelun tunnistamista käsitellään erityisesti lasten hammashoitoa, lasten hammastraumoja ja lasten hammasinfektioita koskevilla jaksoilla.

Lääkäreiden jatko- ja täydennyskoulutuksessa lapsen kohdistuvan väkivallan tunnistamista käsitellään lastentautien erikoislääkärin koulutuksessa ja sosiaali- ja yhteisöpediatrian lisäkoulutusohjelmassa. Lasten kaltoinkohtelu on konkreettisinta sosiaalipediatrian aluetta. Täydennyskoulutuksessa aihetta käsitellään lastenneuvola- ja kouluterveydenhuoltotyön sekä nuorisolääketieteen erityispätevyys -ohjelmissa. Näissä pätevyyskoulutuksissa on myös korostettu yhteistyötä terveydenhuollon ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi erityislääkäriyhdistykset tarjoavat myös täydennyskoulutusta ja muun muassa Lääkärpäivillä on käsitelty lasten kaltoinkohteluun liittyviä teemoja.

Lapsiasiavaltuutetun arvio lääkäreiden ja hammaslääkäreiden peruskoulutuksesta lapsiin kohdistuvan väkivallan tunnistamiseksi ja lasten auttamiseksi

Lääkärikoulutusta on uudistettu viime vuosina tai ollaan parhaillaan uudistamassa kaikissa tiedekunnissa. Uudistusten kautta opetussisällöt ovat ilmeisesti entistä yhtenäisempiä, mutta opetusmenetelmät eroavat jossain määrin toisistaan. Tällä on todennäköisesti merkitystä esimerkiksi opiskelijan valmiuksiin siirtyä käytännön potilastyöhön. Yliopistoilla on myös erilaisia painotuksia, kuten tieteen painottaminen tai kliinisen osaamisen painotus.

Riippuen ilmeisesti siitä, missä vaiheessa uudistus on vastanneissa yliopistoissa, vastaajat joko katsoivat, että annettava peruskoulutus antaa opiskelijoille riittävät perustiedot ja taidot lasten kohtaamiseen, väkivallan ja kaltoinkohtelun tunnistamiseen sekä lapsen auttamiseen ja viranomaisyhteistyön toteuttamiseen tai että perusopin-toihin on lisättävä opetusta aiheesta tai vähintäänkin terävöitettävä aiheen käsittelyä.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo kyselyyn vastanneiden yliopistojen osalta, että perusopinnoissa aihe on selkeästi tunnistettu tärkeäksi lääkärin perustaidoksi. Erilaiset käytännönläheiset ja monialaista asiantuntemusta hyödyntävät ja huomioonottavat opetusmenetelmät todennäköisesti antavat parhaat lähtökohdat potilastyöhön lähtevälle opiskelijalle ja valmistuvalla lääkärillä. Lapsiasiavaltuutettu korostaa erityisesti lapsen kohtaamiseen, kuuntelemiseen ja kuulemiseen, valmistavaa opetusta ja harjoittelua. Lapsen oma kertomus, sanallinen ja sanaton, fyysisten

havaittavissa olevien merkkien ohella, on useissa tilanteissa tärkein viesti lapsen kohtaamasta kaltoinkohtelusta ja pahoinpitelystä. Lapsen oma kokemus tapahtuneesta on otettava vakavasti. Lääkärin tehtävänä kaltoinkohtelun tunnistamisen lisäksi on lapsen auttaminen selviämään kokemuksistaan. Lapsen kokemus aidosta kuulluksi tulemisesta on avainasemassa lapsen toipumisessa.

Lapsiasiavaltuutettu nostaa vielä esiin erään näkökulman lapsiin kohdistuvan väkivallan tunnistamisesta, joka vastauksissa jäi käsittelemättä, ehkä johtuen kyselyn kysymyksenasettelustakin, eli lapseen kohdistuva ns. välillinen väkivalta. Tällä viittaamme lapsen näkemään ja kuulemaan väkivaltaan elinpiirissään, perheessä, koulussa, päiväkodissa tai kaveripiirissä. Välillisellä fyysisellä tai psyykkisellä väkivallalla voi olla tuhoisia vaikutuksia lapsen terveyteen. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että lapset on aina huomioitava aikuisille suunnatuissa palveluissa. Jos lapsen lähipiirissä tunnistetaan väkivaltaista käyttäytymistä, on aina muistettava selvittää lapsen tilanne, huomioiden myös lapsen oma näkemys ja kokemus tilanteesta. Tämänkin huomioiminen kuuluu sekä poliisien että lääkäreiden peruskoulutukseen.

Jyväskylässä 25.5.2015

Tuomas Kurttila, lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander, lakimies,
lapsiasiavaltuutetun toimisto

Noora Ellonen, asiantuntijajäsen,
Lapsiasianeuvottelukunta